

УДК 811.111'373'.61'276

ПРЕФІКСАЛЬНО-КОНВЕРСИВНІ ТЕРМІНИ У ПІДМОВІ ЕКОНОМІКИ

Руда О.В.

Актуальність. Матеріалом для дослідження послужили словники [1;2;4;5;6]. При аналізі фінансово-економічних термінів науковці виділяють похідні терміни з префіксами – over-, ge-, in-, under- [3, с. 203]. За нашими даними, префіксально-конверсивне творення економічних термінів здійснюється за допомогою 27 транспонуючих префіксів. Серед них 16 чужомовних, а саме: a-, ante-, anti-, counter-, de-, dis-, en-, ex-, in-, inter-, multi-, non-, pre-, re-, trans-, uni-. Не зустрічаються економічні терміни з чужомовними префіксами: post-, pre-, semi-, sub-, super-. Частка похідних з чужомовними префіксами – 59 %, яка є вищою, ніж з автохтонними, які представлені меншим набором префіксів. Серед чужомовних префіксів найпродуктивнішим у підмові економіки є ge- зі значенням “повторюваності, реверсивності дії”. Кількість утворених термінів з його допомогою перевищує 25 одиниць. Продуктивними також є de-, in-, en-, non-. А непродуктивними, згідно проведеного дослідження, є шість чужомовних префікси: ante-, anti-, counter-, ex-, trans, uni-.

Вступ до проблеми. Похідні терміни з автохтонними префіксами становлять 41 %. У їх творенні брали участь 11 власнеанглійських префіксів: be-, fore-, half-, off-, on-, out-, over-, short-, under-, in-, up-. Автохтонні префікси over-, out-, under-, up- виявилися найпродуктивнішими, а кількість префіксально-конверсивних термінів з over- сягає 20 одиниць. Be-, fore-, half-, on- є непродуктивними у творенні термінів цієї підмови, і їх кількість не перевищує 2 одиниці. Етимологічний склад термінів підмови економіки є неоднорідним. Запозичені і гібридні префіксально-конверсивні терміни становлять понад 60 %.

Терміни-дієслова складають найбільшу групу серед похідних термінів підмови економіки – 53, 5%. Досліджувані префіксально-конверсивні одиниці утворені за допомогою семи автохтонних префіксів: off-, out-, over-, under-, in-, up- та дев'яти запозичених: a-, ante-, de-, dis-, en-, in-, pre-, re-, trans-. Мотивувальними основами здебільшого виступали іменники. Хоча мотивувальними основами для економічних термінів з префіксом a- служать прикметники, assure, v “запевняти, завіряти, гарантувати, переконувати, страхувати”, синонімічні йому ensure, v “забезпечувати, гарантувати, страхувати, ручитися”, insure, v “страхувати(ся), застрахувати(ся)”. Утворений від префіксального іменника antedate, n “фінансовий документ, помічений заднім числом” шляхом конверсії похідний термін з ante-, antedate, v “помічати заднім числом (вексель)”. З мотивувальною основою date помічений економічний термін update, v 1) “поновлювати, модернізувати, 2) “коректувати, змінювати відповідно до нових даних”. Значення “звільнення, видалення того, що позначає іменникова мотивувальна основа” передають похідні економічні терміни з префіксом de-, debug, v “виявляти і усувати несправності, полагодити (устаткування)”, default, v “не виконувати власні зобов'язання, не сплачувати борг”, derate, v “звільняти від місцевого податку”, destock, v “користуватися запасами, знижувати або зменшувати запаси”, антонімічний йому термін restock, v “поповнювати запаси”.

Назви транспортних засобів також служать мотивувальними основами і зустрічаються у підмові економіки з префіксами de-, ge-, trans-, in- так само, як у військовій, морській термінології, deplane, v “сходити з літака, провести вивантаження з літака”, reshipe, v “перевантажувати, відправляти знову”, синонімічний йому tranship, v “перевантажувати,

перевалювати (з одного судна на інше), перевідправляти” та unship, v “вивантажувати”. Терміни-дієслова також мають значення “наділяти тим, що позначає мотивувальна іменникова основа” з префіксами en-, off- encourage, v “підбадьорювати, сприяти”, encash, v “отримати готівкою, інкасувати, реалізовувати товар”, embark, v “вантажити(ся), приступати, ставати”, entitle, v “давати право на, давати заголовок”, offset, v “відшкочувати, компенсувати”. З цим самим значенням зустрічаються префіксальні терміни, для яких мотивувальною основою виступав прикметник: enrich, v “збагачувати, поповнювати, підживлювати землю”, enlarge, v “збільшувати, розширювати”, enable, v “уможливлювати, пристосовувати, робити гідним для чого-небудь”. Префіксально-конверсивні терміни підмови економіки з префіксами out-, over- виражають “надмірність, перебільшення дії”, outnumber, v “кількісно переважати”, overburden, v “обтяжувати, створювати додаткові труднощі”, overprice, v “розцінювати занадто високо, назначати занадто високі ціни”, 1)“завищувати вартість (акцій), давати завищену оцінку, переоцінювати”, 2)“встановлювати додатковий податок”, overstock, v “робити надто великі запаси, затоварювати” і антонімічний йому unstock, v “вичерпувати запаси”. Outlaw, v “оголошувати поза законом, позбавляти законної сили” утворений за моделлю N → V від префіксального іменника outlaw, n “особа чи організація, оголошена поза законом”, overbalance, v “преважати, перевершувати”. Префіксально-конверсивний термін overestimate, v 1)“оцінювати надто високо”, 2)“скласти перебільшений кошторис” утворений за допомогою конверсії від полісемантичного іменника overestimate, n, 1)“занадто висока оцінка”, 2)“перебільшений кошторис”. Термінам зі значенням “оновлення, підвищення того, що позначає мотивувальна основа” притаманні префікси: up-, upvalue, v “підвищити вартість”, upgrade, v “переводити у кращу категорію, підвищувати, модернізувати, підвищувати якість”. Префіксально-конверсивні терміни підмови економіки з префіксом under- мають значення “занижувати, недооцінювати”, яке протилежне значенню похідних з out-, over-, up-, underreport, v “занижувати відомості”, understock, v 1) “недостатньо постачати товарами”, 2) “недостатньо забезпечувати (ферму) худобою”, understaff, v “мати недостатній персонал”, undertax, v “обкладати надто низьким податком”. Похідні економічні терміни зі значенням “передумання дії” мають у своїй структурі префікс pre-, prelist, v “включати у попередній перелік, складати попередній список”, preprice, v “маркувати ціни на етикетках”. Полісемантичний термін renew, v 1)“оновлювати”, 2)“відновлювати”, 3)“продовжувати” утворений за допомогою взаємодії процесів конверсії і префіксації, де мотивувальною основою виступає прикметник. Реверсивність, повторюваність, додатковість дії передають похідні економічні терміни з префіксом re-, recoin, v “перечеканити (монети)”, rediscount, v “переоблік (векселів)” утворений від префіксального іменника rediscount, n “переоблік (векселів)”, reexport, v “реекспортувати товари” від reexport, n “реекспорт, вивіз попередньо завезених товарів”, біржовий термін reamargin, v “надавати додаткову маржу по позиції”. За допомогою конверсії від префіксальних іменників утворена значна кількість економічних термінів. Так, термін refund, n у підмові економіки має одне значення “повернення, компенсація, відшкодування”, від нього шляхом конверсії утворилося похідне refund, v зі значенням “повертати, компенсувати, відшкодувати”, а друге значення “рефінансувати, випускати нові облігації замість старих, термін яких уже вийшов” слово розвинуло безпосередньо у підмові економіки.

Терміни-прикметники – це друга за чисельністю група префіксально-конверсивних термінів підмови економіки, яка становить 29 %. У творенні похідних терміноодиниць брали участь сім автохтонних префіксів і напівпрефіксів: off-, out-, over-, short-, under-, un-, up- та дев’ять чужомовних префіксів: anti-, dis-, ex-, in-, inter-, multi-, non-, pre-, uni-. Терміни-прикметники утворені за допомогою заперечного префікса anti-, antitrust, adj “антитрестовський (про законодавство)” і префіксів ex-, non-, off-, under- які вказують на відсутність ознаки чи якості, якими володіє мотивувальне дієслово або іменник: non-cash, adj “безготівковий”, nondefense, adj “невійськовий, не пов’язаний з обороною, цивільний”, non-

ПРЕФІКСАЛЬНО-КОНВЕРСИВНІ ТЕРМІНИ У ПІДМОВІ ЕКОНОМІКИ

profit, adj “неприбутковий”, non-market, adj “позаринковий”, nonstock, adj “нестандартний”, non-interest, adj “безвідсотковий”, non-union, adj “який не є членом профспілки”, off-test, adj “некондиційний”, under-age, adj “неповнолітній”. З префіксом ex- зафіксований один термін-прикметник ex-right, adj зі значенням “без прав (при продажі акції всі права і привілеї на неї зберігаються за продавцем)”. Префіксально-конверсивні терміни з префіксом in- у економічній підмові мають значення “внутрішній, у межах того, що позначає іменникова мотивувальна основа”, inhouse, adj “внутрішній, у межах фірми”, inland, adj “внутрішній (про торгівлю)”. Їм антонімічні похідні терміни з префіксом out-, outborn, adj “народжений в іншій країні”, outbound, adj 1) “експортний”, 2) “який йде у закордонне плавання”. Прикметники з префіксом inter- у підмові економіки, так само як у інших терміносистемах, передають значення “між тим, що позначає іменникова мотивувальна основа”, interindustry, adj “міжгалузевий”, interstate, adj 1) “міждержавний”, 2) “міжштатний, interagency, adj “міжвідомчий”. Префіксальні терміни-прикметники з префіксом multi- вказують на множинність ознаки, а мотивувальним словом служить іменникова основа: multichannel, adj “багатоканальний”, multicommodity, adj “багатопродуктовий (про систему керування запасами)”, multiunit, adj “який нараховує декілька одиниць, який володіє декількома одиницями (підприємствами)”, multifamily, adj “багатосімейний”, multipurpose, adj “багатоцільовий”, multistage, adj “багатоетапний, багатостадійний”. Антонімічний префіксу multi- префікс uni- зі значенням “один”, uniform, adj “постійний, сталий, одноманітний”. Префікс over- також бере участь у творенні прикметники економіки і надає їм значення надмірності ознаки, overtime, adj “понаднормовий”. Терміни з префіксами over- та up- мають значення “верхній, зовнішній, який розташований за межами того, що позначає іменникова основа”, overhead, adj “верхній, надземний”, oversea, adj “заморський, закордонний”, uptown, adj “розташований у верхній частині міста”. Префікс under- антонімічний over-, up-, передає значення “що знаходиться під тим, що позначає мотивувальна основа”, underground, adj “підпільний, що знаходиться під землею”, underhand, adj “таємний, закулісний”. Економічні терміни-прикметники з префіксом pre- вказують на передування ознаки, мотивувальним словом виступає іменник: precapitalist, adj “докапіталістичний”, prewar, adj “довоєнний, передвоєнний”. Напівпрефікс short- надає похідним термінам підмови економіки значення “короткий, ближній”, short-haul, adj “який відноситься до перевезень на малу відстань”, short-range, adj 1) “ближньої дії”, 2) “короткочасний”, short-run, adj 1) “короткотерміновий”, 2) “дрібносерійний (про виробництво)”, short-term, adj “короткотерміновий, короткотривалої дії”, short-time, adj “короткочасний”. Терміни-іменники підмови економіки становлять 7, 5%. У їх утворенні брали участь префікси: be-, counter-, fore-, half-, in-, off-, on-, out-, over-, re-, up-. Зафіксовано один термін з префіксом be-, bequeth, n “передавання нерухомості заповітом”, утворений шляхом конверсії від дієслова bequeth, v “заповідати (маєток)”. Похідний термін з префіксом counter- утворений за моделлю N → V, countersign, n “ствердження підписом, контрасигнація”, V → N, repurchase, n “відкуплення” утворений від префіксального дієслова repurchase, v “відкуповувати”. Економічні терміни-іменники утворені за моделлю Pr + v → N, з префіксами in-, up-, off-, out-, over-: intake, n “поглинання, набір працівників”, uptake, n “поглинання, вживання”, upkeep, n 1) “утримання, ремонт”, 2) “вартість утримання”, upswing, n “економічний підйом”, upturn, n “підвищення, зростання”, overturn, n “оборот, вартість реалізованої продукції”, overflow, n “надлишок (капіталу)”, outflow, n “витік, збиток, міграційний потік”, output, n “продукція, продуктивність, випуск”, outlay, n “витрати, інвестиційні витрати”, outlet, n “ринок збуту, торгове підприємство”, outcome, n “результат, наслідки”, income, n “прибуток, дохід, надходження”, а також із сфери бухгалтерії “валовий прибуток (за підзвітний період)”, offtake, n “продаж товару, кількість проданого товару”. Зафіксовано один приклад, утворений за конверсивною моделлю Adj → N, infirm, n “інвалід”. Слід відзначити, що взаємодія конверсії і префіксації у підмові економіки є найбільш словотворчою відносно двох частин мови: дієслів і прикметників, а найменш продуктивною

для прислівників, оскільки у цій терміносистемі зафіксований лише один приклад *ex-ship*, *adv* “зі судна”. Необхідно також зазначити, що економічні префіксально-конверсивні терміни здебільшого утворені на основі загальноновживаної лексики. На сучасному етапі розвитку термінознавства термінологізація загальноновживаних лексичних одиниць розглядається як один із продуктивних способів термінотворення. Семантична деривація ґрунтується на звуженні значення слова чина перенесенні значень. Наприклад, дослідження складу англійської фінансово-економічної термінології переконливо доводить, що економічні терміни переважно утворені на основі загальноновживаної лексики і творяться за звичайними нормами англійської мови [3, с. 201]. Так, утворення терміна *overtum*, *n* “оборот, вартість реалізованої продукції” відбулося у процесі термінологізації слова загальноновживаної лексики *overtum*, *n* “перекидання, повалення, скидання, переворот”. Отже, вживання у підмові економіки загальноновживаної лексики є явищем надзвичайно поширеним.

Проаналізувавши підмову економіки, можна зробити *висновок* про те, що серед досліджуваної лексики переважають терміноіди, утворені при взаємодії префіксації і конверсії за моделями $Pr + n \rightarrow V$, $Pr + n \rightarrow Adj$ та $N \rightarrow V$, $N \rightarrow Adj$. Найчисельнішими є префіксально-конверсивні терміни з запозиченим префіксом *ge-* і автохтонним префіксом *over-*. Нами виявлено також значну кількість полісемічних термінологічних одиниць, які становлять 19 % (34 одиниці) від загальної кількості префіксально-конверсивних термінів. Це здебільшого терміни на позначення дій, процесів, які відбуваються в економіці (18 одиниць), зокрема: *upgrade*, *v* 1) “підвищувати, модернізувати”, 2) “переводити у вищу категорію”, 3) “підвищувати якість”; *georder*, *v* 1) “робити повторне замовлення”, 2) реорганізовувати (фірму); *gedeeem*, *v* 1) “викупляти, звільняти (за викуп)”, 2) “вилучати з обігу”. Полісемантичні префіксально-конверсивні терміни-іменники також зустрічаються у підмові економіки і налічують 12 одиниць. Вони служать для номінації понять економіки: *output*, *n* 1) “продукція”, 2) “продуктивність”, 3) “випуск”, 4) “вихідний потік”, 5) “контингент осіб, які закінчили навчання до визначеного часу”; *outlay*, *n* 1) “витрати”, 2) “капіталовкладення, інвестиційні витрати”. Терміни-прикметники найменш схильні до багатозначності, серед досліджуваної лексики зафіксовано обмежену кількість (4 одиниці) полісемантичних прикметників на позначення властивостей економічних понять: *interstate*, *adj* 1) “міждержавний”, 2) “міжштатний”; *offshore*, *adj* 1) “за межами морського кордону, заокеанський, іноземний”, 2) “який здійснюється в інших країнах”, 3) “морський”. Отже, всі семантичні і словотворчі процеси, притаманні загальноновживаній лексиці, знаходимо і у терміноодинаць підмови економіки.

Список літератури

1. Англо-русский экономический словарь/ Под ред. А.В.Аникина. – М.: Русский язык, 1977. – 728 с.
2. Герасимчук Л. Новий практичний економічний словник. – К.: Криниця, 2003. – 346 с.
3. Завгороднєв Ю.А., Дуда О.І. Способи утворення фінансово-економічних термінів у сучасній англійській мові // Іноземна філологія. – Вип. 111. – Львів, 1999. – С. 201-207.
4. Соневицький Р. Базова економічна фінансова та ділова термінологія. Англо-український словник. – Тернопіль: Збруч, 2001. – 337 с.
5. Факов В.Я. Инвестиционно-кредитный словарь: В 2-х тт. – М.: Международные отношения, 2001.
6. A New English Dictionary on Historical Principles // Ed. J.A.H.Murray.– Oxford, 1888. – 1933 (Vol. I-XII). (NED)

Поступила до редакції 18.02.2005 р.